

In de etalage

Een tegeltableau van De Porceleyne Fles

door René van Mierlo

In oktober 2013 werd aan het Stedelijk Museum Kampen een tegeltableau te koop aangeboden. De prijs was alleszins redelijk en de koop was dan ook snel gesloten. Het tableau werd in 1925 door het personeel van de firma La Bolsa geschonken aan de toenmalige directeur Johannes Boele (1876-1968). Aanleiding voor dit gebaar was het 25-jarig jubileum van Johannes Boele als sigarenfabrikant, zoals in het opschrift midden onder op het tegeltableau te lezen valt.

Johannes Boele was een telg uit een familie van sigarenfabrikanten. Nadat de Duitser Johan Wilke Lehmkuhl in 1826 de eerste echte sigarenfabriek in Kampen oprichtte, vond zijn voorbeeld wegens succes al snel navolging. Dat Lehmkuhl Kampen als vestigingsplaats koos was niet zo vreemd. De sigarenindustrie was erg arbeidsintensief en arbeiders waren voldoende voorhanden in het door werkloosheid geteisterde Kampen. In 1843 had Lehmkuhl al ruim tachtig arbeiders in dienst.

In 1847 kwam er een sigarenfabriek bij die uiteindelijk tot de grootste van Kampen zou uitgroeien. Cornelis Johannes Boele richtte met zijn zoon Willem Gerrit Boele (1825-1900) een sigarenfabriek op onder de naam C.J. Boele en zoon. Boele senior overleed twee jaar na oprichting van de fabriek, waarna de toen 24-jarige Willem Gerrit het bedrijf alleen moest voortzetten.

Blijkbaar zat het ondernemen Willem Gerrit in het bloed, want hij werd een succesvol fabrikant. In de Oudestraat vestigde hij een zaak in sigaren en tabak onder de naam De Nieuwe Beurs van Amsterdam. In 1860 was het bedrijf zo onstuimig gegroeid dat hij de fabriek moest uitbreiden. De grote doorbraak voor Boele kwam toen hij in 1862 een winkel in Amsterdam huurde om ook daar zijn sigaren te verkopen. De vraag naar sigaren van De Beurs groeide explosief, waarop Boele ook elders in Nederland sigarenwinkels vestigde.

In de jaren zestig van de 19de eeuw groeide het bedrijf van Boele uit tot de grootste Kamper sigarenfabriek. In 1868 werd Boele hofleverancier en mocht het bedrijf het predicaat 'koninklijk' voeren. Omstreeks 1895 was De

Tegeltabelau. Ontwerper en plateelschilder: Pieter Senf. Aardewerkfabriek De Porceleyne Fles. 1925.

Beurs nog steeds het topbedrijf van Kampen waar ongeveer vijfhonderd personeelsleden werkten aan het vervaardigen van merksigaren als Very Well, Sublima, Margarita en andere.

Enkele jaren daarvoor gebeurde er echter iets dat voor de toekomst van de Kamper sigarenindustrie van grote betekenis was: na een fikse ruzie met zijn vader trad medefirmant C.J. Boele jr. in 1890 uit de zaak en begon voor zichzelf. Boele junior richtte onder de naam La Bolsa - de Spaanse vertaling van De Beurs - in de Hofstraat een nieuwe fabriek op. De firma zou grote naamsbekendheid krijgen met het sigarenmerk Uiltje. Geleidelijk breidde La Bolsa verder uit, wat vooral ten koste ging van de fabriek van Boele senior. W.G. Boele trok zich in 1898 terug uit zaken en overleed twee jaar later. Inmiddels trad er bij La Bolsa een nieuwe generatie Boeles aan. Johannes Boele werd op 24-jarige leeftijd op 25 april 1900 directeur van sigarenfabriek La Bolsa, een directeurschap dat hij in ieder geval vanaf 1912 met zijn beide broers moest delen, toen de firma werd omgezet in een naamloze vennootschap. Ook Johannes Boele zat het ondernemerschap in het bloed,

Detail. Eén van de drie op het tableau weergegeven uilen.

want samen met zijn broers slaagde hij erin de fabriek in de woelige tijden na 1900 overeind te houden en zelfs uit te breiden. Na de Tweede Wereldoorlog behoorde La Bolsa samen met Smit & Ten Hove en de fabriek van Van der Sluis tot de enige nog overgebleven grote sigarenfabrieken in Kampen. Net als zijn grootvader Willem Gerrit beperkte Johannes Boele zich niet tot het ondernemerschap. Hij voelde zich aangetrokken tot de lokale politiek en in 1910 werd hij raadslid. Daarnaast was hij kunstliefhebber en een verwoed amateurschilder. Van 1886 tot 1894 had hij schilderlessen gevolgd bij de in Kampen legendarische tekendocent Johannes Daniël Belmer, degene die ook Willem Bastiaan Tholen, Jan Voerman sr. en vele anderen de beginselen van de schilderkunst had bijgebracht.

Het kan dan ook welhaast niet anders of Johannes Boele moet uitermate verguld zijn geweest met het tegeltableau dat hij ter gelegenheid van zijn 25-jarig jubileum als directeur van La Bolsa aangeboden kreeg door zijn personeel.

In het midden van het tableau bevinden zich links en rechts twee afbeeldin-

gen van bedrijfspanden van La Bolsa. Links het kantoor aan de Oudestraat 25 en rechts de fabriek in de Voorstraat 22-24. Het aardige is dat beide panden anno 2014 nog duidelijk aanwezig zijn in het Kamper straatbeeld, ook al hebben ze een compleet andere functie gekregen. In het kantoorpand, tegenover de Geerstraat, is tegenwoordig Lunchroom 't Trappetje gevestigd. De fabriek in de Voorstraat is tegenwoordig een appartementencomplex. Op de gevel net onder het dak staat op de afbeelding te lezen: N.V. Sigarenfabriek La Bolsa v.h. C.J. Boele. Deze letters sieren het pand niet meer. Onder de eerste raampartij staat de nog wel op de gevel aanwezige naam Lehmkuhl. Deze oudste Kamper sigarenfabriek, die rond 1900 nog als één van de grootste Kamper sigarenfabrieken gold, was in 1916 ingelijfd door La Bolsa en werd toen de hoofdvestiging.

De afbeeldingen boven in het tableau geven een aardig kijkje in de werkzaamheden. Die bestonden niet alleen uit het maken van sigaren. Ook het verpakken van de sigaren in kistjes en dozen, evenals het maken en bedrukken van de kistjes, maakte deel uit van de sigarenfabricage. De afbeeldingen onder in het tableau tonen twee tabaksplantages in 'de Oost', oftewel Indonesië. Buiten de afbeeldingen en het huldebetoon aan Johannes Boele om is het tableau heel toepasselijk gedecoreerd met bloeiende tabaksplanten. De

Detail. De sigaren werden niet alleen gemaakt in de fabriek, zij werden er ook verpakt.

tegels links en rechts van het midden, plus de tegel boven het jubileumschrift zijn gedecoreerd met een uil: Uiltje was - zoals gezegd - het sigarenmerk bij uitstek van de firma La Bolsa. Het merk werd tot 1968 - toevalligerwijs het jaar waarin Johannes Boele, die toen allang geen directeur meer was, overleed - gevoerd door La Bolsa en daarna nog enkele jaren door de British American Tobacco Industries.

Het fraai vormgegeven tableau bestaat uit twintig tegels van 15 x 15 centimeter en is in opdracht gemaakt bij De Porceleyne Fles in Delft, een bedrijf waarvan de geschiedenis teruggaat tot 1653. Sinds 1879 staat het volgende merkteken op ieder product van De Porceleyne Fles:

Een apothekersflesje met daaronder de in elkaar gevlochten initialen JT, wat staat voor Joost Thooft, die in 1876 eigenaar van het bedrijf werd, en daaronder het woord Delft. Het merkteken op dit tegeltableau bevindt zich rechts onderin het beeld van de fabriek van La Bolsa. De signatuur van de plateelschilder staat duidelijk zichtbaar linksonder in de afbeelding met het kan-

toor: P. Senf. Deze Pieter Senf was bij De Porceleyne Fles in de jaren twintig van de vorige eeuw een belangrijk ontwerper van tegeltableaus en luster-aardewerk.

Zowel vanuit historisch als vanuit esthetisch oogpunt vormt dit tegeltableau een fraaie aanwinst voor het Stedelijk Museum Kampen. Nu nog een mooie plek vinden om het tableau te tonen.

Geraadpleegde literatuur:

Hartman, E.A., 'De geschiedenis van de sigarenindustrie in Kampen', *Kamper Almanak* (1964-1965) 179-232.

Fasel, W.A., 'Lijst van Tabaksfabrieken en Sigarenmakerijen', *Kamper Almanak* (1965-1966) 231-246.

Marinus, B., *Verenigen hier is "fransch"*: organisatie van sigarenmakers in Kampen (1894-1913) (Kampen [1982]).